

A number of publications in the column «From the Literary Life» were debatable. M. Hnatyshak argued with the representative of liberal critic Mykhailo Rudnytskyi: in a public debate on topic «Should a writer have a worldview?» (14th April 1935). At the same time, M. Hnatyshak opposed M. Rudnytskyi at the same time, M. Hnatyshak opposed M. Rudnytskyi in question of evaluation criteria during awarding writers in the 1935 literary awards. M. Hnatyshak emphasized the need to know the origins in the context of the history of Ukrainian literature — works of folk poetry, chronicles, Cossack epic. «The Tale of Igor’s Campaign» is a unique monument of the XI century, which presents the mythological, Christian and knight’s spirit of knyazes times. The critic drew special attention to the inheritance of Markian Shashkevych, Taras Shevchenko and Ivan Franko. M. Hnatyshak’s other publications were reviews of new poetic and prose works, researches and periodicals.

Key words: Mykola Hnatyshak, Catholic criticism, publicism, newspaper «Meta», column «From the Literary Life».

УДК 070(477):821.161.2-92Яворівський

Зоряна Наконечна

ПУБЛІЦИСТИЧНИЙ ДОРОБОК
СВГЕНА ЯВОРІВСЬКОГО (1893—1954) НА СТОРІНКАХ
УКРАЇНСЬКИХ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ

DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2019-9\(27\)-24](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2019-9(27)-24)

Досліджено українські часописи Галичини та закордоння (США) середини ХХ ст., з якими співпрацював редактор, публіцист, педагог, просвітній і громадсько-політичний діяч Є. Яворівський. Визначено основну тематику його публікацій, подано перелік часописів, що містять згадки про нього.

Ключові слова: *Є. Яворівський, редактор, публіцист, просвітній і громадсько-політичний діяч, український часопис, публіцистика.*

Досліджуючи свого часу періодичні видання концерну «Українська Преса» (Львів, 1923—1939 рр.), що втілено у наукових статтях, матеріалах конференцій і дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій [6], нас заціка-

вила низка осіб, які активно публікувалися на шпальтах цих часописів, висвітлюючи українську подієвість та звертаючись до знакових сторінок її історії. Серед постійних співробітників концерну Івана Тиктора (у 1930-х рр.) увагу привернув, зокрема, Євген Яворівський, який згодом, перебуваючи на еміграції, видав брошуру «30-ліття видавничої діяльності Івана Тиктора, 1923—1953» [8]. Ця праця, попри свою оглядовість, певною мірою допомогла відтворити умови, в яких функціонувала видавнича структура, зафіксувала прізвища членів редакційних колективів «Нового Часу», «Нашого Прапора», «Народньої Справи» тощо, тобто суттєво посприяла повноті та об'єктивності нашого дослідження, тому й викликала особливий інтерес до її автора.

Євгена Яворівського принагідно згадувано сучасними дослідниками історії української преси та літератури, оскільки публікації і художні твори його авторства доволі часто з'являлися як у галицьких, так і в закордонних українських пресодруках середини ХХ ст. [1; 4; 5; 7; 9]. Основні біографічні віхи освітнього, громадсько-політичного діяча, редактора, публіциста і письменника подано в сучасних енциклопедичних та довідкових виданнях [1; 4; 5], найповніше ж його біографію зафіксовано на сторінках газети «Свобода» (1954. Ч. 227), у публікації, присвяченій передчасній смерті (на 61-му році життя) через «затяжну недугу пістряка». На відміну від сучасних енциклопедичних статей, яким (згідно з жанром довідкових гасел) властива лаконічність, стаття невідомого автора (ймовірно редакції) у «Свободі» рясніє емоціями, особистою характеристикою: Є. Яворівський — «середньошкільний педагог, колишній старшина Української Галицької Армії, журналіст і письменник, активний політичний діяч, людина з надзвичайним громадським вичуттям, рідко скромна, завжди готова послужити своєю участю в кожній конструктивній роботі, зразково чесна й товарисько надзвичайно мила».

Редакційну та публіцистичну працю педагог і журналіст розпочав у Яворові, де від 1922 р. викладав у гімназії «Рідної Школи». 1929 р. він ініціював заснування «повітового часопису» «Українське Слово» (Яворів, 1929—1939) (Наш ювілей (Десятиліття «Українського Слова») // Українське Слово. 1939. Ч. 2), став видавцем та відповідальним редактором цієї газети [3], в якій працював до

1932 р., коли вимушено (через утиски польської влади, зокрема обушки помешкання) переїхав до Львова. На сторінках часопису опубліковано його спогади про лихоліття 1917—1921 рр., яке він провів у лавах УГА (Тому 10 літ. 1929. Ч. 5); матеріали, що акцентували необхідність читання і обґрунтовували користь якісної книги для суспільства (Читач і книжка (Помічення з практики). 1930. Ч. 6; Що читати. 1932. Ч. 17), аналізували українські політичні події, які вплинули на хід історії, наприклад підтримання договору С. Петлюри з очільником Польщі Ю. Пілсудським (Зрада чи не зрада? 1932. Ч. 22—23). Як редактор «Українського Слова», Є. Яворівський не міг проігнорувати нападки «Słowa Polskiego» на це видання, тому доволі різко висловився у статті «Нагінка на “Українське Слово”» (1931. Ч. 3) про польський часопис, що друкував «проти нас самі фальшування і клевети».

Оскільки тематика публікацій, підписаних криптонімом Е. Я., суголосна із зацікавленнями Є. Яворівського — необхідність культурного розвитку української громадськості, діяльність просвітніх товариств, та й прізвищ із такими ж ініціалами у виданні більше не було, припускаємо, що саме він використовував цей підпис на сторінках редагованого ним часопису (Е. Я. Культурний скандал. 1931. Ч. 17; Е. Я. Виставка песи на 5 дій І. Сургучева «Осінні скрипки». 1931. Ч. 23. Рубр.: «З театральної салі»).

Уважне прочитання Є. Яворівським повітової преси засвідчує допис у «безпартійному, ілюстрованому, суспільному» часописі «Змагання» (Сокаль, 1931—1932), організованому при місцевій філії товариства «Просвіта». Зокрема, у відповідь на статтю Івана Климова про відсутність у Сокалі українських навчальних закладів (Середнє шкільництво в Сокалі // Змагання. 1931. Ч. 1) автор закликав молодь вступати до Української коєдукаційної гімназії «Рідної Школи» ім. Осипа Маковея в Яворові, яка знаходиться «не так дуже далеко від Сокаля», і висловлював сподівання, що незадовго у цьому місті теж буде організовано гімназію товариства «Рідна Школа» (Яворовський Евген. Рятуймо нашу молодь (Допис з Яворова) // Змагання. 1931. Ч. 3).

Перебуваючи у Яворові, просвітній та громадсько-політичний діяч почав публіцистичну співпрацю з львівським щоденником «Діло». За допомогою цієї газети Є. Яворівський (у той час він ще

підписувався Е. Яворовський) прагнув донести ширшій, аніж повітова («Українське Слово»), аудиторії інформацію про події в Яворові, зокрема, заперечував неправдиву інформацію про те, що начебто на передвиборні збори у місті вдерлася радикальна боївка (Спростування. 1928. Ч. 36), повідомляв про стан українського шкільництва на цих теренах (Рідношкільні проблеми. Діло. 1932. № 116), висловлював претензії польському часопису (Методи «Слова Польск-ого. Нагінка на яворівське «Українське Слово». 1931. № 19), а також видавництву «Трембіта», яке без його згоди опублікувало у своєму календарі твір «Мітологія», і попереджав про можливе відкриття судової справи з цього приводу. Окрім того, у «Ділі» подавав власні спогади (Різдво під Львовом. Уривок з полевого записника. 1925. Ч. 9; Похід на Київ. Один тиждень із офіційного дневника «Начальної Команди Галицької Армії. 1925. Ч. 193).

Покинувши рідні терени, Є. Яворівський припинив і співпрацю з місцевими періодичними виданнями, зосередившись на львівських часописах. Перш за все взяв активну участь у діяльності видавничого концерну І. Тиктора «Українська Преса» [2]. Зауважимо, що саме у цей період він українізував власне прізвище — якщо раніше всі публікації підписано «Яворовський», то і у Львові, а згодом — і на еміграції публіцист надавав перевагу варіанту «Яворівський» (саме під цим прізвищем його подають у сучасних джерелах).

У часописах концерну Є. Яворівський найчастіше публікував спогади про національно-визвольні змагання: «Галицька армія в Києві: (Спомин очевидця)» (Народня Справа. 1935. Ч. 35), «На скривавлених горах» («Золотий Колос: календар на рік 1938»), «Старе Село—Давидів—Сихів—Пасіки: (Уривок з записника з часів боїв під Львовом 1918-го р.)» («Календар для всіх: Альманах «Нового Часу» на рік 1938»); інформував про стан і новинки в українському книговидавництві: «Нові книжки і видання» (Наш Прапор. 1934. Ч. 4); рецензував нові книги: «Перші бої УСС-ів: Новий твір Миколи Голубця «Гей, видно село...»» (Наш Прапор. 1934. Ч. 60), «Білозерський О. Напередодні: історична повість» (Новий Час. 1935. Ч. 166), «Садовий Іван. Танок смерти: повість» (Новий Час. 1937. Ч. 50), активно реагував на події в житті українських

просвітніх товариств, оскільки належав і до «Просвіти», і до «Рідної Школи», і до Спілки українських письменників у Львові тощо, закликав українську громадськість приєднуватися до них.

У концерні однією з функцій Є. Яворівського була підготовка до друку (редактор) книг у серії «Українська Бібліотека». Зокрема, у цій серії він видав книги власного авторства «Вождь 100 000-ної армії: Пам'яті начального вождя Української Галицької Армії Генерала-Четаря Мирона Тарнавського» (1938), «Заки море перелечу: повість» (1938), був автором передмов до спогадів М. Михайлика п. н. «За стрілецьку славу: (Спомин з рр. 1919—1920)» (1936), Нестора Іванина «Залізні роки: Спомини: 1914—1922» (1937).

Євген Яворівський брав участь і в інших пресових проектах, до видавання яких на певному етапі був залучений І. Тиктор (від 1943 р.), що виходили після ліквідації концерну «Українська Преса», зокрема, йдеться про газету «Волинь» (Рівне, 1941—1944). У цьому періодичному виданні Є. Яворівський був співробітником, що зазначено в ювілейній статті «Рік «Волині» (1942. Ч. 69). Він ознайомлював громадськість з перебігом зборів Спілки українських письменників у Львові, до якої належав (Волинь. 1942. Ч. 29), опублікував нарис «Зима» (Волинь. 1942. Ч. 9).

З-поміж інших видань, в яких нам вдалося зафіксувати прізвище Є. Яворівського (переважно під поезією та мемуарами), відзначимо «Народний ілюстрований календар Товариства «Просвіта» на переступний рік 1924», «Життя і Знання» (Львів, 1927—1939), «Історичний календар-альманах Червоної Калини на 1928 рік», «Літопис Червоної Калини» (1935. Ч. 3, 12), «Літаври» (Київ, 1941), «Вінницькі вісті» (Вінниця, 1941—1943), «Дніпрова хвиля» (Кременчук, 1941—1943), «Львівські вісті» (Львів, 1941—1944), «Наші дні» (Львів, 1941—1944).

Окрему увагу приділимо газеті «Свобода», співпрацю з якою Є. Яворівський розпочав ще перебуваючи на українських теренах і яка тривала аж до його смерті. Це було друкування спогадів, якот: «З часів Червоної Галицької армії (Спомин)» (1930. № 110—112), «Три листопади (Спомин)» (1936. № 255) — розлога публікація, де автор детально описує події листопадів 1918, 1919 та 1920 рр., в яких він брав активну участь, і підсумовує: «Листопад — місяць подій в українській визвольній історії. Як сумно, але й як

надійно грає листопадовий вітер по полях України». Окрім того, покинувши 1944 р. рідні терени (спершу перебував в Інсбруку (Австрія), від 1950 р. — у США), Є. Яворівський розпочав активну просвітницьку працю серед місцевої української громади, закликаючи її до згуртування, самоосвіти. Одним із прикладів цього може слугувати стаття «Духовий осередок Українського Дітройту» (Свобода. 1952. № 186), в якій йдеться про українську читальню, де було зібрано «92 назви» українських часописів. В іншій публікації п. н. «Книжка і ми» (Свобода. 1925. Ч. 202) автор, акцентуючи незадовільний стан українського книговидання, пояснює, чому необхідно читати.

У довідкових джерелах йдеться про те, що він входив до редакційної колегії журналу «Вільна Україна» (Детройт, від 1954 р.) та постійно дописував до «Народної Волі» (Оліфант, 1911—1913; Скрантон, від 1913 р.), однак нам вдалося опрацювати лише окремі числа цих видань, що зберігаються у Львівській національній науковій бібліотеці України ім. В. Стефаника та на інтернет-ресурсах, тому підтвердити або ж спростувати інформацію не можемо.

Кілька праць Є. Яворівського, попередньо опублікованих у пресі, було видано окремими книгами, як-от: збірка воєнних оповідань «Серед куль і гранат» (Львів; Київ, 1922. 40 с.); нарис «Денікініяда Української Галицької Армії» (Яворів, 1929. 32 с.), який, до речі, було розкритиковано автором під криптонімом В. С. у «Літописі Червоної Калини (1929. Ч. 1) за недбалість і хаотичність написання; «30-ліття видавничої діяльності Івана Тиктора, 1923—1953» (Вінніпег, 1953. 19 с.); спогади «Вождь 100 000-ної армії: Пам'яті начального вождя Української Галицької Армії генерал-четаря Мирона Тарнавського: З приводу 20-річчя смерті» (Вінніпег: Вид. І. Тиктора, 1958. 136 с.).

Підсумовуючи наше дослідження, виокремимо теми, до яких найчастіше звертався Є. Яворівський-публіцист у всіх згаданих виданнях, — буремні події Національно-визвольних змагань 1917—1921 рр., в яких він брав безпосередню участь; діяльність українських просвітніх товариств як на українських теренах, так і закордоном; важливість книги в житті суспільства; рецензування нових видань і публікування власних художніх творів.

Матеріали, що містили певну інформацію або хоча б згадку про Є. Яворівського, теж були доволі численними і публікувалися в багатьох тогочасних українських періодичних виданнях, як-от: «Діло» (1931. Ч. 223; 1932. Ч. 107; 1936. Ч. 124; 1937. Ч. 69; 1939. Ч. 105), «Волинь» (1942. Ч. 29), «Дзвін» (1942. Ч. 58), «Львівські вісті» (1942. Ч. 74), «Лубенський вістник» (1943. Ч. 67), «Холмська земля» (1943. Ч. 34). Вони засвідчують активну громадянську позицію педагога і публіциста, участь у діяльності товариств «Прогрес», «Рідна Школа», «СУПРУГА», Спілки українських письменників у Львові та багато ін. Окрім того, Є. Яворівський брав участь у судових процесах над українськими громадсько-політичними діячами, виступав на похоронах визначних представників української нації, що теж було зафіксовано на сторінках преси.

«Зі смертю Євгена Яворівського американсько-українська громада втрачає одного з своїх найкращих членів старшого покоління, тих «старокрайових» діячів, які на своїх плечах двигали ціле західньо-українське зорганізоване життя», — небезпідставно стверджував автор згаданого некролога у газеті «Свобода». Доповнюючи цю думку, лише зазначимо, що й у ХХ, й у ХХІ ст. українське громадянство відчуває безсумнівну нестачу просвітніх та громадсько-політичних діячів, подібних Є. Яворівському, які б за допомогою друкованого слова змогли посприяти самоусвідомленню і розвитку нації.

1. *Васильчук М. М.* Коломийський азбуковник: Друкарство, журналістика, література 1939—1999 рр.: біобібліогр. слов. Коломия; Львів, 2000. С. 190—191.
2. Видання Івана Тиктора та концерну «Українська Преса»: бібліогр. покажч. (1923—1977) / уклала В. Г. Денисюк. Львів, 2000. 368 с.
3. *Дроздовська О.* Українські часописи повітових міст Галичини (1865—1939): іст.-бібліогр. дослідж. Львів, 2001. С. 247, 318.
4. Енциклопедія Українознавства: слов. частина: перевид. в Україні. Львів, 2000. Т. 10. С. 3955.
5. *Купінець Б.* Яворівський Євген Несторович // Українська журналістика в іменах: матеріали до енциклопед. слов. Львів, 1996. Вип. 3. С. 331—332.
6. *Наконечна З. І.* Часописи концерну «Українська Преса» в контексті західноукраїнської журналістики: автореф. дис. ... канд. наук із соц.

комунікацій: спец. 27.00.04 — теорія та історія журналістики. Львів, 2016. 24 с.

7. *Шах С.* Між Сяном і Дунайцем: спомин. Мюнхен, 1960. Часть I. С. 59.
8. *Яворівський Є.* 30-ліття видавничої діяльності Івана Тиктора, 1923—1953. Вінніпег, 1953. 19 с.
9. *Яворівщина і Краковеччина: регіон. іст.-мемуар. зб.* Нью Йорк; Париж; Сидней; Торонто, 1984. С. 754—756.

References

1. Vasylichuk, M. M. (2000). *Kolomyyskiy azbukovnyk: drukarstvo, zhurnalistyka, literatura 1939—1999 rr.: biobibliohr. slov., Kolomyia*, pp. 190—191. (in Ukr.).
2. (2000). *Vydannia Ivana Tyktora ta kontsernu «Ukrainska Presa»: bibliohr. pokazhch. (1923—1977), uklala V. H. Denysiuk*, 368 pp. (in Ukr.).
3. Drozdovska, O. (2001). *Ukrainski chasopysy povitovykh mist Halychyny (1865—1939): ist.-bibliohr. doslidzh, Lviv*, pp. 247, 318. (in Ukr.).
4. (2000). *Entsyklopediia Ukrainoznavstva: slov. chast.: perevyd. v Ukraini, Lviv, t. 10, p. 3955.* (in Ukr.).
5. Kupinets, B. (1996). *Yavorivskiy Yevhen Nestorovich, Ukrainska zhurnalistyka v imenakh: materialy do entsyklop. slov., Lviv, vyp. 3, pp. 331—332.* (in Ukr.).
6. Nakonechna, Z. I. (2016). *Chasopysy kontsernu «Ukrainska Presa» v konteksti zakhidnoukrainskoi zhurnalistyky: avtoref. dys. ... kand. nauk iz. sots. komunikatsii: 27.00.04 — teoriya ta istoriya zhurnalistyky, Lviv, 24 pp.* (in Ukr.).
7. Shakh, S. (1960). *Mizh Sianom i Dunaitsem: spomyn, Miunkhen, chast I, p. 59.* (in Ukr.).
8. *Yavorivskiy, Ye. (1953). 30-littia vydavnychoi diialnosti Ivana Tyktora, 1923—1953, Vinnipeh, 19 pp.* (in Ukr.).
9. (1984). *Yavorivshchyna i Krakovechchyna: region. ist.-memuar. zb., Niu York; Paryzh; Sydney; Toronto, pp. 754—756.* (in Ukr.).

Zoriana Nakonechna

THE PUBLICISM OF YEVHEN YAVORIVSKYI (1893—1954) IN THE UKRAINIAN PERIODICALS

The journalistic and editorial activities of the Ukrainian pedagogue, journalist, active public figure Yevhen Yavorivskiy have been studied. The main topics raised in his publications have been identified. The

press publications he cooperated with, have been comprehensively explored, specifically, the periodicals of the concern «Ukrainska Presa».

The relevance of the topic is determined by insufficient research on the Yevhen Yavorivskiy's activities. He greatly influenced the development of the Ukrainian press in a positive way. The Yevhen Yavorivskiy's journalism was published on the pages of such Ukrainian periodicals: «Dilo» (Lviv, 1880—1939s), «Zhyttia i Znannia» (Lviv, 1927—1939s), «Ukrainske Slovo» (Yavoriv, 1929—1939s); also its publisher and the editor-in-chief, «Litopys Chervonoi Kalyny» (Lviv, 1929—1939s), «Zmahannia» (Sokal, 1931—1932s), «Litavry» (Kyiv, 1941), «Vinnytski visti» (Vinnytsya, 1941—1943s), «Dniprova khvyliia» (Kremenchuk, 1941—1943s), «Lvivski visti» (Lviv, 1941—1944s), «Nashi Dni» (Lviv, 1941—1944s) and others. While in Lviv, Yevhen Yavorivskiy actively participated in the activities of the publishing house of I. Tiktor's «Ukrainska Presa». He published his articles in the newspapers «Novyi Chas», «Narodnia Sprava», «Nash Prapor», and also had been responsible for the preparation of books of this concern. For many years, Yevhen Yavorivskiy actively cooperated with «Svoboda» — the Ukrainian newspaper in the USA. According to the reference sources, after leaving his native land (Ukraine) in 1944, he moved first to Innsbruck (Austria), then from 1950 he relocated to the USA). Over there he was a member of the editorial board of the «Vilna Ukraina» magazine (Detroit, since 1954). Moreover, we have managed to elucidate that he was a regular contributor to the «Narodna Volia» (Olyphant, 1911—1913; Scranton, 1913).

The main topics of Yevhen Yavorivskiy's journalistic (memoir) publications were the reminiscences of 1917—1921s (at that time he served in the ranks of the Ukrainian Galician Army), the analysis of Ukrainian political events, the explanation of the necessity for enlightenment, specifically reading, as well as the organization of the Ukrainian educational institutions, informing about the current state as well as novelties in the Ukrainian book publishing.

Keywords: Yevhen Yavorivskiy, magazine, article, journalism, memoirs, publishing concern, «Ukrainska presa», editor.